

Košice – významné kultúrne, spoločenské a obchodné centrum východného Slovenska v kontexte chronológie najvýznamnejších historických udalostí v dejinách mesta do začiatku 20. storočia

Anton FOGAŠ

Abstract: *The city of Košice is the second largest and most important city in Slovakia. It is a metropolis of the Eastern Slovakia forming the geographical antipole of Bratislava. The geographical location was a prerequisite of the city to become the significant business and social and cultural centre of the Eastern part of Hungary, later Czechoslovakia and Slovakia. In the paper the most important historical events of the city history up to the beginning of the 20th century are chronologically presented.*

Key words: *Košice, metropolis of the Eastern Slovakia, cultural, social, business centre*

Úvod

Mesto Košice je druhé najväčšie a najvýznamnejšie mesto Slovenska. Ako metropola východného Slovenska vytvára geografický protipól hlavného mesta Bratislavy. Košice sa v priebehu histórie vyprofilovali na dominantné obchodné, kultúrne a spoločenské centrum východnej časti Uhorska, neskôr Česko – Slovenska a Slovenska. Príspevok je súčasťou riešenia grantového projektu zameraného na osobitosti vývoja a priestorovú diferenciaciu humánno–geografických štruktúr v regióne Košíc. Pri koncipovaní príspevku sme vychádzali z už známych vedeckých podkladov a faktov archeológov a historikov a na ich báze sme spracovali stručnú chronológiu najvýznamnejších historických udalostí v dejinách mesta do začiatku 20. storočia, ktorá je podľa nás potrebná pre komplexné pochopenie geografických súvislostí vo vývoji Košíc.

Geografická poloha

Košice ležia v údolí rieky Hornád na 48° 45' s. g. š a 21° 15' v. g. d., v západnej časti geomorfologického celku Košickej kotliny (zasahujú sem podcelky Košická rovina, Medzevská pahorkatina a Toryská pahorkatina). Zo severu sem vybieha geomorfologický celok Čierna hora (podcelok Hornádske predhorie) a zo západu geomorfologický celok Volovské vrchy (podcelok Kojšovská hoľa). Stred krajského mesta leží v nadmorskej výške 211 m, v katastrálnom území dosahuje rozpätie 193 m n. m. – 850 m n. m. Administratívna rozloha mesta je 244 km². Košice majú 234 596 obyvateľov (k 31.12.2006), hustota dosahuje hodnotu 961 osôb/km².

Počiatky mesta

Územie Košíc a okolia bolo kontinuálne osídlené od paleolitu. Archeológovia tu objavili stopy najstaršieho osídlenia v Česko-Slovensku. Kotlina bola osídlená už v staršej dobe kamennej (clatnien cca 100 000 rokov pred n. l.) (Prošek, F., Ložek, L., 1954, Budinský–Krička, V., Bánesz, L., a kol., 1966). V Barci pri Košiciach sa nachádza najvýznamnejšie mladopaleolitické nálezisko, v ktorom bola odkrytá dosiaľ najstaršia objavená paleolitická osada v strednej Európe (80 000 rokov pred n. l.) s budovanými obydliami. Ďalšou významnou opevnenou osadou z bronzovej doby bola Nižná Myšľa. Slovánske osídlenie z 8.–9. storočia potvrdil výskum v lokalite Breh v časti Krásna nad Hornádom. Ďalším pôvodným a predpokladaným hradiskom je lokalita Hradová, kde vznikol neskôr aj hrad, kontrolujúci dôležitú križovatku obchodných ciest.

Samotné počiatky mesta nie je možné historicky presne určiť, pretože sú omnoho staršie, než prvé písomné doklady. Tzv. Bratislavské analý z rozhrania 12. a 13. storočia spomínajú len blízko ležiacu obec Krásna nad Hornádom, ako aj ďalšie južnejšie obce, podobne je to aj v tzv. Varadínskom registri zo začiatku 13. storočia. (Halaga, O., R., 1967). Samotné Košice (villa Cassa) sa spomínajú prvýkrát v ľubinskej listine z roku 1230 v súvislosti s kúpou pôdy Košičanmi, kňazom košického kostola a smerovaním dvoch hlavných ciest smerujúcich z Košíc pozdĺž Hornádu k Slanskému hradu a cez

osadu Barca do Lubiny a ďalej smerom k Toryse (Kol., 1977). Termín villa sa používal v historických dokumentoch v spätosti s Košicami v rozpätí rokov 1230–1290. V strednej a západnej Európe sa pod týmto pojmom rozumeli trhové osady a zárodočné mestá. Vo vzťahu ku Košiciam išlo pravdepodobne o tzv. villa melior (villa libera), ktoré boli známe v Uhorsku už pred tatárskym vpádom v roku 1241, preto aj následné usadenie nemeckých kolonistov (s najväčšou pravdepodobnosťou z Dolného Saska) v zdecimovanej a spustošenej krajine, spojené s udelením výsad kráľom Belom IV. neznamenal zmeny v označovaní Košíc pojmom villa (Halaga, O., R., 1967). Z historického hľadiska má značný význam aj na predmestí Košíc v roku 1216 založený kláštor (podľa Spišskej kroniky), ktorý plnil veľmi dôležitú funkciu významného centra šírenia kultúry a vzdelanosti medzi ľuďmi.

Košice v 13. – 15. storočí

Nemeckí kolonisti prichádzajúci na predmetné územie obdržali prvé privilégia hostí už pred rokom 1249 v Seni a podobných výsad sa dostalo v roku 1261 aj majiteľom Vyšných Košíc (Superior Cassa). Košice sa pomerne rýchlo menili na mestský organizmus. V roku 1290 bolo mesto obohané prvými kamennými hradbami, získalo definitívne privilégium mesta a malo autonómiu v správe a súdnictve. Do tohto obdobia je datovaná aj najstaršia mestská pečať s obrazom patrónky sv. Alžbety a strážnymi vežami. Košice nadobudli aj cirkevnú autonómiu, a boli vyňaté spod správy archidiakona. V roku 1283 sa spomína kostol sv. Alžbety a k nemu patriaci hospital. Tieto objekty boli situované uprostred vretenovitého námestia, typického pre východoslovenské mestá. Najstaršou zachovanou stavbou z tohto obdobia je ranogotický dominikánsky kostol so zvyškami kláštora pri západných hradbách. Usadenie rádu dominikánov na okraji sídla svedčí o mestskom charaktere Košíc. Od konca 13. storočia sa v Košiciach usídlila Kráľovská komora ako najvyšší orgán štátnej moci s kompetenciami pre územie medzi Slanou a Tisou po Bereg (Kol., 1977). Bola zvýraznením vzrastajúceho významu mesta spätého s udelenými privilégiami od panovníkov ako aj dynamicky sa rozvíjajúceho obchodu nadväzujúceho na zručnosti košických remeselníkov. Dokladom vyspelosti remesiel v Košiciach je zachovaný prepis stanov kožušníckeho cechu z roku 1307, vôbec najstaršej známej listiny tohto typu v Uhorsku. Kráľovská komora vyberala dane a dávky, spravovala kráľovské majetky, kontrolovala colné a tridsiatkové stanice. Sídlila v tzv. Kráľovskom dome (domus regia), ktorý stál na mieste dnešného premonštrátskeho kostola a kláštora. V Košiciach sa konali jarmoky, ktoré sa stali dôležitým miestom výmeny tovaru dovezeného z Pruska, nemeckých hanzových miest a poľského Krakova s kvalitnými výrobkami pochádzajúcimi z Uhorska. Dôkazom silného postavenia košických kupcov je aj ovládnutie vývozu takých produktov banskej produkcie, akými boli železo, meď, striebro a pod. smerom do Poľska, Pruska a Ruska. Silnejúci vplyv mesta a jeho vzrastajúce zisky plynúce z obchodu, ciel a daní sa snažil získať a ovládnuť oligarchický rod Omodejovcov. Snahy Omodejovcov a ich spojenca Matúša Čáka Trenčianskeho o faktické ovládnutie Košíc sa skončili zabitím palatína Omodeja a vyvrcholili ich porážkou pri Rozhanovciach 15.6. 1312. Podpora Karola Róberta z rodu Anjou Košičanmi sa odrazila v mnohých privilégiách, ktoré mestu udelil spomínaný panovník z vďačnosti za strategickú a vojenskú pomoc. V nasledujúcich mierových rokoch mesto hospodársky rástlo a ťažilo z celkovej priazne anjouovských panovníkov. V roku 1319 oslobodil kráľ tovar košických kupcov od cla a mýta v celej oblasti Košickej komory a v roku 1321 oslobodil košických kupcov i cudzincov prichádzajúcich do mesta alebo do košickej provincie za obchodom od obvyklých zrážok pri výmene peňazí (lucrum camerae) (Kol., 1977). Košice mali aj významné právne postavenie v rámci Uhorska, čoho vyjadrením sa stalo viacero obdržaných výsad, z ktorých najdôležitejšími bolo udelenie privilégií v rokoch 1342 a 1347. Košice sa tým zaradili medzi hlavné mestá kráľovstva ako slobodné kráľovské mesto s rozšírenými kompetenciami volených orgánov a taktiež aj pre prípady predtým rezervované panovníkovi. 28. júla 1347 boli Košiciam priznané tie isté práva aké mal Budín, čo znamenalo zaradenie Košíc v ére feudalizmu, v hodnostnom usporiadaní slobodných kráľovských miest Uhorska hneď za Budín, ale pred Bratislavu, Trnavu, Šoproň, Pešť atď. V čase okupácie Budína Turkami boli Košice fakticky prvým mestom v Uhorsku. Nasledoval prudký rozvoj a urbanizácia mesta. Väčšina lesov v okolí sa premenila na vinice a vinohradníctvo sa stalo jedným z hlavných zdrojov obživy a obchodu v Košiciach. Košice posilnili svoju pozíciu tranzitného obchodného uzla medzi juhovýchodným Uhorskom a severskými štátmi uzavretím dohody v roku 1324 o vzájomných výhodách a spolupráci s Krakovom. Právo skladu a právo generálneho skladu z roku 1361 toto výnimočné postavenie Košíc v medzinárodnom obchode ešte viac zvýraznilo. Významné obchodné postavenie Košíc v stredoveku dokumentuje existencia košických mincí, výhody pre medzinárodné obchodné transakcie v meste a širšia platnosť košických

mier a váh, napr. „košický gbel“ (cubulus Cassoviensis). V košickej mincovni sa razili marky (hrivny), florény (zlatky), groše, denáre, toliare a grajciare.

7. mája 1369 vystavil kráľ Ľudovít Veľký Košiciam erbovú listinu, čím zmenil dovtedajšiu tradíciu zaužívanú v Európe – udelenie erbu pre nefyzickú osobu, teda mesto. Bol to prvý armáles pre mesto v Európe a dátum 7. máj sa dodnes oslavuje ako Deň mesta Košice. Výzor erbu zvýrazňoval výsadné postavenie Košíc. Jeho základ tvorili štyri červené a štyri biele pruhy z kráľovského erbu a tri anjouovské ľalie. Erb smeli Košičania používať na pečatiach a bojových zástavách. Erb bol neskôr doplnený ďalšími panovníkmi (Žigmund Luxemburský, Ladislav Pohrobok) o anjela a kráľovskú korunu na štíte. Súčasný erb má podobu z roku 1502. Vypelostou právnych noriem sa Košice stali vzorom aj pre iné mestá a trhové osady na východnom Slovensku (Seňa, Vyšné Košice, Drienov, Stará Ľubovňa, Bardejov, Sabinov) a košické právo preniklo aj do niektorých banských miest východného Slovenska (Gelnica). Po vzniku Uhorsko-Poľskej personálnej únie v roku 1370 sa stali Košice viackrát miestom diplomatických stretnutí a rokovaní, čím sa posilnila aj ich pozícia na politickom poli. V architektonickej oblasti sa uplatňuje gotická dominancia spojená s intenzívnou výstavnosťou mesta. Na rozsiahlom námestí vznikajú honosné domy bohatých patricijov, pri severných hradbách vyrástol mohutný františkánsky kostol s kláštorom. Okolo roku 1380 na mieste staršieho kostola začali stavať gotický chrám sv. Alžbety. Pri tejto, pre uhorskú stredovekú architektúru, významnej stavbe vznikla kamenárska huta, ktorej majstri dostávali pozvania na stavby po celej krajine. Pri chráme vznikla aj samostatná zvonica a pohrebná kaplnka (karner) sv. Michala. V 2. polovici 14. storočia sa rozšíril areál mesta za hradobný pás. V roku 1397 sa Košice stávajú feudálnou vrchnosťou pre 19 obcí v okolí. Metropolitné postavenie Košíc na východnom Slovensku viedlo k vytvoreniu spoločenstva východoslovenských kráľovských miest, preslávené v dejinách ako Pentapolis – Päťmestie (Stöcklovo vierovyznanie 5 východoslovenských miest – confessio Pentapolitana). Prvé známe snemovanie rady miest Košíc, Bardejova, Prešova, Levoče a Sabinova sa uskutočnilo 19. apríla 1412. V rámci Pentapolitany zaujímajú Košice najvýznamnejšie miesto. Spoločenstvo riešilo výklad práva, remeselnú výrobu, obosielanie trhov, zloženie vyslanstiev a reprezentácií ku kráľovi, komore, miestokráľovi, zaujímali stanoviská k aktuálnym udalostiam doma a cudzine (Kol., 1977). V Košiciach sídlila Kráľovská komora, Tridsiatkový úrad, Soľná komora, metropolitné cechy a ďalšie úrady a hospodárske i kultúrne inštitúcie. Košice mali veľký strategický význam v obrane severovýchodného Uhorska a sídlil tu aj hlavný veliteľ ozbrojených síl východoslovenských miest, kapitán košického vojska. Kráľ Žigmund Luxemburský udelil mestu nové výsady, osobitne monopolné právo na výrobu barchetu a neskôr aj monopol na bielenie plátna (spolu s Bardejovom). Košice sa stali v tomto období jedným z centier európskeho obchodu. Prichádzali sem uzatvárať obchodné transakcie kupci z Benátok (a ďalších talianskych miest), Norimberka (aj iných nemeckých miest), Česka, Sliezska, Haliče, Pruska, Valašska, Flandier, Ruska, Sedmohradska atď. Medzi najintenzívnejšie obchodovateľné komodity patrili látky, klobúky, opasky, drahé kožušiny, kože, orientálne produkty, zlatnícke a kovopepecké výrobky, víno, banské produkty a pod. Na prelome 14. a 15. storočia si mesto s podporou kráľa vybuďovalo nové, modernejšie opevnenie. Počas bojov o uhorský trón, v čase politického chaosu, koncom polovice 15. storočia, sa Košice stali na určitý čas sídlom kráľovského kapitána Jána Jiskru z Brandýsa. Jiskrovi sa podrobili na sneme v Seni v roku 1445 všetky potiské stavby. Hajtmanom Košíc sa stal J. Talafús. V okolí sa odohralo niekoľko bitiek s bratríckymi oddielmi a mesto bolo aj dvakrát obliehané. Neskôr sa Košice dostali do sféry vplyvu hunyadionskej strany a počas panovania kráľa Mateja Korvína mu pomáhali v úplnom potlačení bratríckych vojsk. Husitské panstvo sa v tomto priestore končí až ich porážkou pri Šarišskom Potoku. Za vlády kráľa Mateja Korvína mesto prosperovalo, čo sa odrazilo aj na prestavbe mnohých meštianskych domov, hlavne však na stavbe Dómu sv. Alžbety, keď bola dokončená južná veža a pristavané bočné kaplnky. V tomto období tvorili patriciát mesta obchodníci. Okolo roku 1480 sa počet obyvateľov Košíc pohyboval okolo 10 000. Na vtedajšie časy to bolo jedno z najväčších stredoeurópskych miest. V rokoch 1491–1492 boli mesto, jeho hradby, Dóm, ako aj predmestia poškodené dlhým obliehaním poľských vojsk Jána Albrechta. Rozhranie 15. a 16. storočia je pre Košice na dlhú dobu posledným obdobím hospodárskeho, kultúrneho a demografického rozmachu. 16. storočie bolo v znamení nástupu náboženskej reformácie a expanzie Osmanskej ríše do východnej a strednej Európy. Prenikanie Turkov do tohto geopriestoru sa prejavilo v zmene trás diaľkového obchodu zo smeru sever – juh na smer východ – západ. Dôležitým fenoménom bola aj celková orientácia európskeho obchodu na prímorské regióny, ktorých význam vzrástol najmä po „znovuobjavení“ Ameriky v roku 1492 a postupné objavovanie, osídľovanie a kolonizácia nových území v Afrike a Ázii.

Košice v 16. – 18. storočí

Po moháčskej bitke (1526) sa o uhorskú korunu rozpútal boj medzi Ferdinandom Habsburským a Jánom Zápoľským. Košice sa dostali do rúk Jána Zápoľského, čím sa čiastočne zmenila aj národnostná a konfesionálna štruktúra obyvateľstva. V roku 1552 sa Košice dostali znova do cisárskych rúk a stali sa sídlom Hornouhorskeho kapitanátu, čím sa stali súčasťou organizačných opatrení namierených proti ďalšej tureckej expanzii. Po vojnových udalostiach postihla mesto aj živelná pohroma. Dňa 13. apríla 1556 zasiahol Košice obrovský požiar a mesto takmer úplne vyhorelo, ale v priebehu niekoľkých rokov za výdatnej pomoci cisárskeho dvora, ako aj okolitých miest (Prešov, Bardejov, Levoča) sa skonsolidovalo. Význam Košíc pri obnove uhorského štátu sa odrazil aj v postupnej modernizácii opevnenia. Z mesta sa stala v období 16. a 17. storočia takmer nedobytná pevnosť a ovládnutie východného Slovenska bolo možné len po ich ovládnutí. Košice sa stali dôležitým sídlom štátnej a vojenskej správy, v ktorej sa koncentrovali cisárske i cirkevné inštitúcie, hľadajúce záchranu pred osmanskou okupáciou. Košice sa stali sídlom Spišskej komory (1568) a jágerskeho biskupa (1596). 17. a začiatok 18. storočia boli v Uhorsku v znamení protihabsburských povstaní. Tieto pohnuté udalosti nepriaznivo zasiahli aj do života mesta. Vojská Štefana Bocskaya, Gabriela Bethlena, Juraja I. Rákócziho, Imricha Tököliho a Františka II. Rákócziho bezohľadne vykorisťovali mesto, ochromili obchod a ničili hospodárstvo na predmestiach i na okolitých poddaných dedinách. V roku 1696, po vyhnaní Turkov a po povstaniach počet obyvateľov Košíc poklesol o tretinu oproti roku 1480. Postupný pokles obyvateľov od roku 1480 ukazujú nasledujúce údaje – 1480 (10 000), 1557 (7000), 1632 (5700), koniec 17. storočia (3700) (Kol., 1977). Po stavovských povstaniach bolo mesto hospodársky zruinované a jeho obyvateľstvo zdecimované aj následnou morovou epidémiou. Naviac Košice postihli ďalšie ničivé požiare (1674, 1678). Z hospodárskej, demografickej i morálnej mizérie sa Košice spamätávali takmer celé 18. storočie. Počas pohnutých udalostí 17. storočia vznikla v Košiciach v roku 1657, vďaka snahe jágerskeho biskupa Benedikta Kišdyho jezuitská univerzita s filozofickou a teologickou fakultou, pri ktorej bolo gymnázium, konvikt a seminár, neskôr pribudla aj tlačiareň. Prvým rektorom Univerzity bol M. Pavlovič. V roku 1660 bola Zlatou bulou Leopolda I. zrovnoprávnená s vtedajšími európskymi univerzitami. Univerzita sa po zrušení jezuitskej rehole a po jej prevzatí štátom zmenila v roku 1777 na Kráľovskú akadémiu (academia regia Cassoviensis) a stala sa filiálkou uhorskej univerzity v Budíne. Miesto teologickej fakulty tam pribudla právnická fakulta, na ktorej študoval aj prvý rektor Petrohradskej univerzity Michal Baludánský.

Obdobie od roku 1711 do roku 1848 je pre Košice časom mieru, postupného vzťahovania sa a kultivovania. Sídlnú funkciu mesta zatieňovali funkcie vojenské a správne, neskôr aj funkcia cirkevného centra. 18. storočie bolo v znamení prísnej rekatolizácie. V tomto období sa výrazne zmenila aj tvár mesta. Na postupne zlikvidovaných hradbách vznikli nové predmestia. Staršie stavby palácov a kláštorov sa adaptovali v novom barokovom a neskoršie klasicistickom slohu. Zmenila sa aj národnostná štruktúra obyvateľstva. Košice sa stali výrazným trojjazyčným mestom: nemecko-slovensko-maďarským. Koncom 18. storočia dosiahol počet obyvateľov mesta hodnotu 8000 a to aj vďaka prílivu z vidieka. Reformy Jozefa II. na sklonku storočia priniesli väčšiu mieru tolerancie a náboženskej slobody pre evanjelické a kalvínske konfesie. Vo väčšom počte sa do mesta mohli sťahovať podkarpatskí a haličskí Židia. V stredoveku v Košiciach židovské obyvateľstvo nežilo. Prvým židom, ktorý v roku 1784 dostal povolenie usadiť sa v meste, aj to iba v priestore pred mestskými hradbami bol povozník a doručovateľ poštových zásielok Israel Mayer. Židovské spoločenstvo žijúce v spoločnej komunite sa tradične usadzovalo okolo terajšej Zvonárskej ulice. V rokoch 1842–1843 si tu zo sýpky postavili prvú modlitebňu.

Košice v 19. storočí

Posilnením postavenia Košíc na začiatku 19. storočia bolo vytvorenie Košickej diecézy v roku 1804. Po revolučných rokoch 1848 a 1849, kedy boli Košice jedným z hlavných centier maďarskeho povstania proti Viedni, sa spoločenská energia mesta preniesla do hospodárskej sféry. Vznikali nové továrne - liehovar, droždiareň, paroplyn, tabaková továreň, cukrovar atď. Rozvíjali sa aj priemyselné odvetvia ako následok prevratných celospoločenských zmien súvisiacich s priemyselnou revolúciou – strojárstvo, spracovanie dreva. V architektonickom vzhľade mesta prišlo k výrazným zmenám. Zbúrali sa mestské hradby, za ktorými vyrástli nové obytné a priemyselné štvrte. Centrum sa doplnilo o honosné domy solventných Košičanov. V Košiciach sa prudko rozvíjal spoločenský, kultúrny a politický život. Jedným z rozhodujúcich stimulov rozvoja mesta a okolia bola železničná doprava,

ktorej praktickým výsledkom bolo vybudovanie prvej železnice v roku 1860 – Košice – Budapešť (napojenie na trať Miškolc – Budapešť). Následne nato v roku 1870 sa Košice stali súčasťou najrozsiahlšieho železničného projektu v Uhorsku, výstavby Košicko–bohumínskej železničnej trate. Začiatok 20. storočia znamenal pre Košice, ale aj pre ďalšie mestá a regióny Slovenska výrazné zmeny, ovplyvnené novými politickogeografickými realiami v geopolitike strednej a východnej Európy. Prvou a najvýznamnejšou z nich bol rozpad Rakúsko – Uhorska v roku 1918 a vytvorenie nových štátnych útvarov, vrátane Česko–Slovenskej republiky, ktorej nedeliteľnou súčasťou sa stali aj Košice.

Literatúra

- BUDINSKÝ–KRIČKA, V., BÁNESZ, L. a kol., 1966: Pravek východného Slovenska. Košice, 12–22.
- DICKÁ, J., 2005: Priestorový rozvoj mesta Košice. Geografické aspekty stredoevropského priestoru – zborník príspevků z 13. mezinárodní konference, GEOGRAFIE XVI., Masarykova univerzita v Brně, 160–187.
- DUCHOŇ, J., 1991: Úvahy o najstaršom územnom vývoji mesta Košíc. Historický časopis, 39, 3, 294–315.
- HALAGA, O. R., 1967: Právny, územný a populačný vývoj mesta Košíc. Východoslovenské vydavateľstvo Košice, 134 s.
- HALAGA, O. R., 1975: Košice – Balt. Výroba a obchod v styku východoslovenských miest s Pruskom (1275 – 1526). Východoslovenské vydavateľstvo Košice, 326s.
- HALAGA, O. R., 1992: Počiatky Košíc a zrod metropoly – hospodársko-sociálne, správne a kultúrne dejiny. Východoslovenské vydavateľstvo Košice, 437s.
- KOL. 1977: Košice. Vlastivedný slovník obcí na Slovensku. II. diel. Veda Bratislava, 60–77.
- KOL. 1986: Dejiny Slovenska I. (do roku 1526). Veda Bratislava, 534s.
- KOL. 1987: Dejiny Slovenska II. (1526–1848). Veda Bratislava, 856s.
- KOL. 2000: Košice. In: Slovensko. Prechádzky storočiami miest a mestečiek. Príroda a.s. Bratislava, 213–224.
- KOL. 2005: História Košíc pre budúcnosť mesta. Zásady ochrany pamiatkovej rezervácie. TypoPress Košice, 131s.
- MARSINA, R., ČIČAJ, V., KOVÁČ, D., LIPTÁK, L.: Slovenské dejiny. Matica Slovenská, Martin, 334s.
- MIHÓKOVÁ, M., 1984: Hospodársky život v Košiciach v rokoch 1848–1918. Zv.1. ŠVK Košice, 659s.
- MIHÓKOVÁ, M., 1984: Hospodársky život v Košiciach v rokoch 1848–1918. Zv.2. ŠVK Košice, 681s.
- MIHÓKOVÁ, M., 1984: Hospodársky život v Košiciach v rokoch 1848–1918. Zv.3. ŠVK Košice, s. 659
- MIHÓKOVÁ, M., 1979: Politický život v Košiciach v rokoch 1901–1918. Časť/diel I.-III., ŠVK Košice
- MIHÓKOVÁ, M., 1995: Slovník košických osobností 1848–1918. ŠVK Košice.
- NĚMEC, Z., 1994: Košice 1780 – 1918. Pergamen Sečovce, s. 298
- POTEMRA, M., 2001: Kapitoly z kultúrnych dejín Košíc. Michal Potemra Košice, 124s.
- PROŠEK, F., LOŽEK, V., 1954: Stratigrafické otázky československého paleolitu. Památky archeologické XLV, 42–43.
- RATKOŠ, P., 1990: Slovensko v dobe Veľkomoravskej. Východoslovenské vydavateľstvo Košice, 212s.
- ŠPIESZ, A., 1983: Slobodné kráľovské mestá na Slovensku v rokoch 1680 – 1780. Východoslovenské vydavateľstvo Košice.
- VARSÍK, B., 1964: Osídlenie Košickej kotliny I.vyd., Bratislava.
- VARSÍK, B., 1980: Vznik a začiatky mesta Košíc. Historica Carpatica 11, Východoslovenské vydavateľstvo pre Východoslovenské múzeum Košice, 154–155.
- VARSÍK, B., 1990: Slovanské (slovenské) názvy riek na Slovensku a ich prevzatie Maďarmi v 10. – 12. storočí. Príspevok k etnogenéze Slovákov. Veda Bratislava, 184s.
- ŽUDEL, J., 1984: Stolice na Slovensku. Obzor Bratislava, 200 s.

Príspevok vznikol ako súčasť riešenia vedeckého grantového projektu VEGA 1/2024/05 „Osobitosti vývoja a priestorová diferenciácia humánno geografických štruktúr v regióne Košíc“

Košice – an Important Cultural, Social and Business Centre of the Eastern Slovakia in the Chronology of Key Historical Events up to the Beginning of the 20th Century.

Anton FOGAŠ

***Summary:** An advantageous location being the crossroad of the business roads at the confluence of the two big water flows – the Hornád and Torysa Rivers became one of the most relevant aspects of settlement process in the area of contemporary Košice. Archaeological findings belong to the oldest in former Czecho-Slovakia, dating back to paleolit. The very youth of the city is not clear due to first references came out later than the city itself. The role of settlement had strengthened so that it gained significant privileges. Košice was fixing its position in Hungary and became a centre of business in the Central Europe. It was awarded a first European coat of arms in 1369 by Ladislav Veľký ruler. Elaborated law norms were a model for other cities and settlements in the Eastern Slovakia. Košice experienced periods of not only economic, demographical and moral boom, but also decline and marasmus. Historical experience, both positive and negative might be useful for further development and prosperity.*

Adresa autora:

Mgr. Anton Fogaš

Ústav geografie, Prírodovedecká fakulta, Univerzita P. J. Šafárika

Jesenná 5, 040 01 Košice

anton.fogas@post.sk